

BALKÁNI MEMENTÓ

1989 karácsonya táján azt hittem, igazi forradalomba csöppentem. Olyanba, amelyben már nem számított, ki a magyar és ki a román, s egy cél volt fontos mindenki számára: megdönteni azt a rendszert, amely a – mindennapi terror és a sötétség mellett – nyomorba döntötte az egész lakosságot, s talán végérvényesen másodrendű európaiakká degradálta a polgárait.

Temesváron is a változások reményében söpört végig a vihar, kollégáimmal együtt pedig annak a kellős közepébe, az operaház méltóságteljes csarnokába tartottunk, ahol a hadsereg tábornokai vállvetve „tartották a frontot” a karszalagos egyetemistákkal, előrejelezve, hogy immár semmi sem lesz úgy, mint a Conducator idejében.

Az éremnek azonban másik oldala is volt. Az őrült diktátorok hívei vagy a rémuralmából profitáló elemei természetesen nem nyugodtak bele, hogy azontúl megbélyegzett emberek lesznek, a letűnő kor őskövéletei, így a megyei kórház intenzív osztályán már a „forradalom” véres tényét is megláthattuk: lélegeztetőgépekre kapcsolt sebesültek feküdtek sorban, olyanok, akiknek egyetlen bűne talán csak az volt, hogy az utcára merészkedtek, vagy az évtizedes meghunyászkodás után arra vetemedtek, hogy a tömegbe mertek állni, követelve az elemi emberi jussot, a megélhetésre való jogot.

Kik voltak azok, akik saját népükre lőttek? Kik voltak azok, akiknek nem felelt meg még a demokrácia csirája sem? Kik reménykedtek abban, hogy a történelem őrlőmalma a Balkánra nem érvényes?

Ott, az operaház mellett, a nagyszálló szegényes, de méregdrága szobájában töprengtünk ezen, mert naiv módon minden olyan egyszerűnek tűnt. Az gondoltuk, a demokrácia ellenségei legalább az elemi játékszabályokat betartják, s csak az „ellenségre” lőnek, azokra, akikről ők rettegetek. Aztán kiderült, ellenség volt ott mindenki, aki élt és mozgott: szépen körbelőtték az ablakunkat, a hotel folyosóján kalasnyikovok ropogtak, kilőtték a Press jelzéssel ellátott gépkocsikat, s golyó ütötte sebbel hoztak vissza egy francia fotóriportert. Bennünk a pálinka fokozta a vakmerőséget, a főteret védelmező harckocsik alá húzódtunk, s pergett a magnók orsója.

1990 karácsonya táján már tudtuk, véresnek ugyan véres volt, de nem forradalom. A rendszer nem változott, csak a hatalom, amely immár magasztosabb eszméket hirdet, de alapjaiban nem tudott elszakadni a

kivégzett vezér örökségétől. A lényegi problémák továbbra is a felszínen maradtak, ráadásul kiszabadult a palackból az, amelyet a kommunizmus legalább névlegesen megvetett: a nacionalizmus szelleme.

PANDORA SZELENCÉJE

Jugoszláviában akkortájt többnyire azzal voltak elfoglalva az emberek, miből és hol indítsanak magánvállalkozást, vagy éppen hogyan szorítsák ki fizetésükből az első nyugati gyártmányú gépkocsit. Miután 45 évig tűzzel-vassal terjesztették a testvériség-egység eszméjét, a látnok képességével megáldott néhány látta csak azt a mélységet, amelybe azóta mindannyian belezuhantunk. 1991 nyarán aztán már élesben mentek a dolgok. Földig rombolt városok, tengernyi menekült képe látott napvilágot, magyar magyar ellen kényszerült fegyvert fogni.

Svédország. Azt választottam Vukovár helyett. Mire odaértem, a táborok már tele voltak albánokkal, majd megérkeztek a bosnyákok is. Testileg-lelkileg megviselt emberek hada állt előttem, mindegyikük egy-egy véres történettel. Érthetően nehezen nyitottak idegen előtt, a traumák maradandóak voltak. Néhány alkalmat, ziccert azonban meg lehetett ragadni. Jajcából érkezett az a férfi, aki Golgotáját több országon keresztül járta.

– Egykor az ország legmegbecsültebb fémese voltam, tudásommal szinte minden kontinenst bejártam. Hittem az emberekben, mint a vezércikkben, s még a vészharangok első megkondulásánál sem gondoltam, ide jut a családom. Jajcában maradtunk az utolsó pillanatig, de amikor a város egyik felébe már a szerb szabadcsapatok kezdtek bevonulni, nem volt mit tenni, fogtuk a kis cókmókunkat, s végleg elhagytuk a takaros házunkat. A város védői hősiezen ellenálltak a bevonulóknak, de nem tudták olyan ütemben őrizni az állásokat, ahogyan a gyilkosok nyomultak előre. A frontvonalról aztán önkénteseket kerestek, mert a lakosság már csak néhány száz méterre volt tőlük. Próbáltam egybetartani a családomat, de már késő volt: a 17 éves fiam kitépte a kezét az enyémből, s örökre eltűnt a barikádokon. Akkor láttam őt utoljára...

Elcsuklott a hangja a megtört férfinak, pedig a tragédiája ezzel még korántsem ért véget. Menekülés közben haslövést kapott, a spliti kórházba szállították, ahonnan meg azért bocsátották el, mert nem volt érvényes tartózkodási engedélye. Kivezetett csövekkel, zacskóval a kezében került aztán Szlovéniába, ott megműtötték, s így érkezett Svédországba, ahol újra találkozhatott a feleségével, a nagyobb fiával és lányával. Kisebb fia eltűnt, a hátramaradt nagymama pedig szép csendben éhen halt.

– Tőszomszédságokban szarrá lőtték a városokat, falvakat, ti meg ott álltatok, mint az áldozati bárányok. Miért nem készültetek fel, talán gondoltátok, megállnak a Száva túlsó partján? – kérdeztem egyszer azt a Banja Luka-i ismerősömet, akinek a házára kis híján rádőlt az aláaknázott dzsámi tornya.

– Nem ezt reméltük...

Áldott jó emberek voltak ezek. S nagyon naivak.

Nekik már hittek a svéd hatóságok, a kosovói albánok közül azonban nem mindegyiknek. A behívott magyaroknak pedig egyáltalán nem, így sorban tessékelték ki (vissza) őket, mondván, Kis-Jugoszláviában nincs háború.

A magyar lobbi gyengének bizonyult. Sem az ott élő honfitársaink, sem a hivatalos Magyarország nem állt a menekült vajdaságiak mögé. Sőt, néhányuk még profitált is azok sanyarú sorsából, mások pedig azt javasolták rokonaiknak, menjenek csak szépen vissza, haza, mert Jugoszláviában nincs háború.

Most Kosovo jött sorba, arról kellene riportot írni. 1999-re már megtanultam, a háborúban nincsenek játékszabályok, legalábbis nem itt, a Balkánon. Csak áldozatok, halál és rombolás létezik, annak is a legállatibb fajtája. A déli tartományban intézményesítették az (el)üldözést, hasonló receptet próbáltak ki, mint előtte azokban a háborúkban, amelyekben „Jugoszlávia nem vett részt”. A Nyugat azonban ezt már nem nézte tétlenül, s reagálásának fokát mindannyian megéreztük a bőrünkön. A kosovói vérontásról, a tömegsírokról, a milliő menekültről azonban nem szeretnék szólni. Írtak, filmeztek arról eleget mások. Érdekes téma viszont a kisember, mondjuk itt, a Vajdaságban.

A belgrádi patrióták miatt mi is kaptunk jócskán a fejünkre. Senki sem felejt el (nekik), hogyan tűntek el a Dunát átívelő hidak, hogy ismét román üzemanyagot vásárolhattunk márkáért, a lelkek sötétsége mellett a szobánkban sem égett a villany, az ivóvízért a kutakra kellett járni. Közben mindennapos látvány volt, hogyan rángatják a fiatalokat a katonarendőrök olyan összetűzésbe, amelyet még az egykori (szintén patrióta) vezérkari főnök is esztelenül egyenlőtlennek tartott, s hogyan vágta börtönbe embereket, akik esetleg mindebben nem akartak részt venni. S akkor leszállt a városra az éjszaka.

Félelmetes, halál előtti csend terpeszkedett a koromfekete sugárutakon, majd dübörögni kezdett az égbolt, s az egész város beleremegett. Sokan (a semmivel sem biztonságosabb) pincékbe menekültek (talán ott, a dohos garázsokban vezekelték Szarajevó miatt?), többen a szabad ég alatt érezték magukat biztonságban, megint mások a sorsra bízták

életüket, s tovább kuporogtak a négy fal között. Aztán ennek is vége szakadt. „Kitört” a béke, győztünk – hangoztatták a balgák, s nyársra húzott bárányaik illata mellett sokan szitkozódtak. Azóta tébolyodott emberek lézengenek az utcákon, kilátástalan fiatalok rikácsolnak, nyomorba döntött nyugdíjasok a henteseknél tátják a szájukat, a munkahely nélkül maradt tömeg pedig kenyeret követel.

Románia szelleme járja át Szerbiát. A Vezér miatt milliók bűnhődnek, de jajongó szavuk nem ér el hozzá. A „20 Wattos Égők Országára” hasonlítunk immár, s jön a tél, jön a rettegés. Újabb polgárháború fenyeget bennünket? Arkan „tigrisei” Topolyán?

Meddig kell még túrni a világ legutálatosabb zsarnokait?

Lesz-e még meleg a zimankóban?

Déjà vu a Balkánon...

